

Examenverslag van geschiedenis vwo, tweede tijdvak (2023)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
Door de tijd heen	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Door kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen (of die je kon linken aan een stuk uitleg of kenmerkend aspect), kon je bepalen waar in de geschiedenis de gebeurtenissen plaatsvonden. Dit kon je doen aan de hand van het stappenplan 'Chronologievragen' (behandeld in het avondprogramma). De volgende kernwoorden had je bijvoorbeeld kunnen onderstrepen: (1) 'Christendom opkwam in Europa', (2) 'Kruisridders', (3): 'Nederlandse Republiek', (4): 'Renaissance', (5): Germaanse slaafgemaakten', (6): 'Prehistorisch Europa'.
Prehistorie en oudheid	2	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Grieken en Romeinen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) zijn verschillende kenmerken van vroeg-stedelijke gemeenschappen besproken. De kenmerken 'ontstaan van schrift' en 'meer hiërarchie' kon je aan de bron koppelen, omdat de koopman op een kleitablet schrijft, en aan het gegeven dat er een koning met een paleis is in Ur.
	3	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Tijdens de uitleg 'Bronnen beoordelen' in het avondprogramma hebben we een aantal argumenten vastgesteld die je kunt gebruiken om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron. Het argument 'de schrijver was er zelf bij' had je hier kunnen gebruiken. De extra denkstap die je kon maken was dat Suetonius toegang had tot primaire bronnen over het leven van de keizers. Deze bronnen, die betrouwbare informatie bevatten, maakten de beschrijvingen van Suetonius dus ook betrouwbaarder. Voor het tweede deel van de vraag kon je gebruik maken van het argument 'de maker wil je ergens van overtuigen met zijn tekst'. In dit geval schrijft Suetonius voor een breed publiek. De extra denkstap die je kon maken was dat Suetonius zijn beschrijvingen boeiend willen houden om te zorgen dat zijn publiek het zou willen blijven lezen, en daardoor de beschrijvingen wel eens zou kunnen oplazen.
De middeleeuwen	4	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Bronnen beoordelen' in het avondprogramma hebben we een aantal argumenten vastgesteld die je kunt gebruiken om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron. Het argument 'de schrijver geeft een eenzijdig beeld' had je hier kunnen toepassen op de bron. Omdat de bisschop een van de partijen in het conflict van het klooster was, kon je beredeneren dat hij het gedrag van Clothile overdrijft.
	1	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Je kon de algemene vaardigheid tekst verklaren toepassen. Zo kon je uit de bron opmaken dat Gregorius de heilige Radegundus aanhaalt als ideaalbeeld. Zijn beschrijving van het gedrag en karakter van Radegundus kon je vervolgens vaststellen als de ideale gedragsregels voor nonnen in de vroege middeleeuwen.

Vroegmoderne tijd	5	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Het begin van de steden' is besproken dat steden stadsrechten kregen in ruil voor belasting. De extra denkstap die je kon maken was dat de adel wilde voorkomen dat steden te machtig zouden worden. Vervolgens kon je redeneren dat het besluit tot vrijstelling van belastingen in Kortrijk ertoe zou leiden dat de stad een sterkere concurrentiepositie ten opzichte van Brugge zou krijgen. Zodra Kortrijk sterker zou komen te staan, zou de stedelijke macht meer verdeeld worden, waardoor de positie van Johanna vervolgens zou versterken.
	6	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de bijlagebundel, die is uitgedeeld tijdens de cursus, stond het begrip 'gilde' uitgelegd. Dit is uitgelegd als een vereniging van mensen met hetzelfde beroep. De extra denkstap die je kon maken was dat het stadsbestuur wilde dat de poorters genoeg kennis en kunde hadden om een bijdrage te leveren aan de productie in de stad. Voor het bestuur van het gilde kon je redeneren dat zij graag hun invloed wilden behouden door te vereisen dat zij betrokken waren bij de inschrijving van alle nieuwe ambachtslieden.
	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Middeleeuwen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) is de investituursstrijd besproken. Dit kon je aan de bron koppelen door te lezen dat Marsilius partij koos voor de vorst boven de paus. Hierbij paste het kenmerkende aspect 'Het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben'.
	8	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Gouden Eeuw' is het particularisme besproken (het stadbelang boven het landsbelang stellen). Dit kon je koppelen aan het gegeven dat het stadsbestuur van Antwerpen zich verzette tegen een centraal opgelegde maatregel.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier bij het subblok 'De Gouden Eeuw' kon zetten was dat de strenge veroordeling van 'kettters' ertoe zou leiden dat inwoners van de stad zouden vluchten uit Antwerpen, wat de economie van Antwerpen zou schaden.
	9	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Gouden Eeuw' is besproken dat er veel rijke (buitenlandse) kooplieden waren in de republiek. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat er rariteitenkabinetten in de Republiek in handen waren van de burgers in plaats van een vorst.
	10	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'De wetenschappelijke revolutie' is het rationalisme van Descartes besproken, het tot kennis komen door redeneren in plaats van zintuigelijke waarnemingen. Dit kon je koppelen aan de bron door te lezen dat Descartes stelt dat het stukje bijenwas hetzelfde blijft, ookal vertellen zijn zintuigen iets anders.
	11	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Gouden Eeuw' is besproken dat de Dertigjarige Oorlog plaatsvond in het Heilige Roomse Rijk. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat er veel Duitsers wegvluchtten naar de Republiek. In het subblok 'Zelfstandige steden' is het conflict in de Nederlanden besproken dat draaide om religieuze onderdrukking van de protestanten. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat specifiek calvinistische soldaten welkom waren in het leger, omdat zij daardoor gemotiveerder zouden zijn om tegen het katholieke leger te vechten. In het subblok 'Gouden Eeuw' is besproken dat de Republiek in de tweede helft van de 17e eeuw werd aangevallen door Engeland en Frankrijk, wat je kon koppelen aan het gegeven dat de oorlogsvloot werd uitgebreid.

Moderne tijd	12	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Gouden Eeuw' is besproken wat trekschuiten inhouden. Je kon redeneren dat dit belangrijk was voor Leiden, omdat Leiden door het jaagpad beter bereikbaar was, waarmee makkelijker gehandeld kon worden met andere steden.
		2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Gouden Eeuw' is besproken dat de macht in handen was van regenten, rijke bestuurders. De extra denkstap die je kon maken was dat zij graag wilden laten zien dat zij goede bestuurders waren die de stad vooruit hielpen. Dit kon je koppelen aan de bron, waarin de familienamen van deze stadbestuurders zijn opgenomen in de penning met het jaagpad.
	13	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'De wetenschappelijke revolutie' zijn verlichte idealen besproken. Het verlichte ideaal 'gelijkheid' kon je hier koppelen aan het gegeven dat het Louvre voor iedereen toegankelijk zou moeten zijn.
		2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Voor het tweede deel van de vraag kon je het verlichte ideaal 'het belang van onderwijs' of 'het belang van het verspreiden van kennis' noemen. Deze zijn niet opgenomen in het lijstje met verlichte idealen, omdat het grotebakstof is.
	14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok '19e eeuw' is het begrip nationalisme behandeld. Dit is verder toegelicht in de bijlagebundel, die is uitgedeeld tijdens de cursus, als '(..) het streven naar eenheid binnen een nationale staat'. Dit kon je koppelen aan de beschrijving van de Grieken als een volk dat eensgezind strijdt voor hun vrijheid.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Voor dit deel van de vraag moest je weten dat het romanticisme opkwam als literaire stroming in de 19e eeuw. Dit is niet opgenomen in de cursus, omdat het grotebakstof is.
	15	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Bronnen beoordelen' in het avondprogramma hebben we een aantal argumenten vastgesteld die je kunt gebruiken om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron. Het argument 'de schrijver geeft een eenzijdig beeld' had je hier kunnen toepassen op de bron. Omdat Dickens een literaire roman schrijft over een ervaring waar hij zelf met afschuw op terugkijkt kan je beredeneren dat hij de omstandigheden waarschijnlijk erger schetst dan ze daadwerkelijk waren. Omdat het daarmee een interessanter verhaal wordt om te lezen, en omdat zijn kritiek zo beter naar voren komt.
		2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok '19e eeuw' is de sociale kwestie besproken. De sociale kwestie is uitgelegd als de periode waarin de elite meer aandacht krijgt voor de slechte werk- en leefomstandigheden van fabrieksarbeiders. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat het boek van Dickens een bestseller werd, wat aantoont dat veel mensen geïnteresseerd zijn in een verhaal dat de leefomstandigheden van kinderen in weeshuizen beschrijft.
	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Democratische revoluties' is besproken dat de Franse Revolutie ontstond uit het verlichtingsideaal gelijkheid. Het begrip abolitionisme is onderdeel van het kenmerkende aspect 'Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantische slavenhandel en de opkomst van het abolitionisme.' Je kon het gegeven dat de melodie van een strijdlid uit de Franse Revolutie koppelen aan de bijeenkomst van abolitionisten, omdat zowel de Franse Revolutie als de bijeenkomst draaiden om het ideaal 'gelijkheid'.
		2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Voor dit deel van de vraag kon je de algemene vaardigheid redeneren gebruiken. Je kon beredeneren dat een lied een goede manier was om een boodschap te verspreiden, omdat een lied makkelijk aangeleerd en verspreid kon worden, toegankelijk was voor mensen die niet konden lezen, voor saamhorigheid zorgde of de bijeenkomst aantrekkelijk maakte.

Door de tijd heen	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Door kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen (of die je kon linken aan een stuk uitleg of kenmerkend aspect), kon je bepalen waar in de geschiedenis de gebeurtenissen plaatsvonden. Dit kon je doen aan de hand van het stappenplan 'Chronologievragen' (behandeld in het avondprogramma). De volgende kernwoorden had je bijvoorbeeld kunnen onderstrepen: (1) 'Eind Qing-dynastie', (2) 'Ondertekening Verdrag van Versailles', (3) 'Dreigende deportatie Joodse echtgenoten', (4) 'Rampjaar', (5) 'Televisie', (6) 'Koning Lodewijk XVI'.
Moderne tijd	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Qing-China' is besproken dat er ontevredenheid was onder de Chinese bevolking omdat Cixi de hervormingen waar het volk om vroeg dwarsboemde, wat je kon koppelen aan het gegeven dat China een paviljoen liet ombouwen in plaats van voor militaire versterking zorgde. Deze ontevredenheid leidde uiteindelijk tot de ondergang van de keizerlijke dynastie. Ook is in dit subblok besproken dat buitenlandse invloeden sterk aanwezig waren in China. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat Qing zich niet inzette voor een sterkere marine en dus sterkere positie tegenover de buitenlandse invloeden, wat uiteindelijk bijdroeg aan de ondergang van de keizerlijke dynastie.
	19	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok '19e eeuw' zijn emancipatiebewegingen besproken als bewegingen die streven naar meer gelijkheid van bepaalde groepen (waaronder vrouwen). Dit kon je koppelen aan de poster omdat vrouwen hiermee worden opgeroepen om mee te vechten in het leger / er staat beschreven dat 'iedere geschikte vrouw een geschikte man kan vervangen', waarmee de WAAC dus bijdraagt aan de overtuiging dat vrouwen gelijk zijn aan mannen / vrouwen hierdoor gemotiveerd zouden worden om op te komen voor hun eigen rechten. Deze poster kon je voor het tweede deel van de vraag koppelen aan verschillende kenmerkende aspecten van de 20e eeuw.
	20	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Ontstaan volksrepubliek' is besproken dat de nationalisten en communisten samenwerkten. Ook is in dit subblok besproken dat vanaf 1931 Japan Mantsjoerije in bezit had. Voor het tweede deel van de vraag kon je bepalen hoe dit beleid gerechtvaardigd werd in de bron. Dit kon je koppelen aan de bron, omdat Saito beschrijft dat 'China zijn zaken niet op orde heeft' en dat 'de wet en veiligheid niet wordt gewaarborgd in China', waarmee de bezetting gelegitimeerd wordt.
	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Wereldoorlogen' is besproken dat een onderdeel van de binnenlandse politiek van Hitler het verkrijgen van steun door middel van censuur was. Dit kon je koppelen aan het stuk '.. iedereen die interesse toont in boeken het risico loopt in de problemen te komen'.
		2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het kenmerk van het nationaalsocialisme 'het gebruik van geweld/terreur' is niet expliciet opgenomen in de kenmerken van het naziregime, omdat het grotebakstof is.
	22	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Ontstaan BRD en DDR' zijn de spanningen tussen de communistische DDR en kapitalistische BRD besproken. Door het stappenplan 'Prenten' te gebruiken kon je de juiste bronelementen uit bron 11 halen. Vervolgens kon je de boodschap beredeneren.
	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Ontstaan BRD en DDR' zijn de spanningen tussen de communistische DDR en kapitalistische BRD besproken. Ook is besproken dat de DDR onder sterke invloed van de Sovjet-Unie stond. De extra denkstap die je kon maken was dat de BRD niet zou willen samenwerken met de DDR uit angst dat de communistische invloed daarmee ook in de BRD zou toenemen.	

23	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'China wordt grootmacht' is de Grote Sprong Voorwaarts besproken. Dit kon je koppelen aan de bron, omdat in de toelichting staat dat de bron uit 1961 komt. Ook is in dit subblok het communistische beleid in China besproken, waaronder dat er propaganda werd verspreid voor een klassenstrijd tussen de boeren/arbeiders en de elite. Dit kon je koppelen aan de bron omdat Peng Zhen beweert dat de problemen zijn ontstaan omdat landheren en rijke boeren de macht hebben overgenomen.
24	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Ontstaan BRD en DDR' is de Staatssicherheidsdienst besproken. In de begrippenlijst is toegelicht dat deze zich met name bezighield met spionage. De extra denkstap die je kon maken was dat de West-Duitse politici bezorgd waren dat als bekend werd gemaakt welke burgers betrokken waren bij deze spionage, dit voor onrust zou zorgen.
25	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'China wordt grootmacht' is het studentenprotest op het Plein van de Hemelse Vrede besproken. In het subblok 'Hereniging van Duitsland' is de glasnost besproken. Door het stappenplan 'Prenten' te gebruiken had je uit de bron kunnen halen dat Deng Xiaoping Gorbatsjov, en zijn glasnost, aanwees als veroorzaker van de studentenprotesten.
26	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Hereniging van Duitsland' is Gorbatsjov en zijn hervormingen besproken. In het subblok 'China wordt grootmacht' is het studentenprotest op het Plein van de Hemelse Vrede besproken. Je kon beredeneren dat de studenten Gorbatsjov wilden uitnodigen, omdat zij ook hervormingen in China eisten.
	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Je kon de algemene vaardigheid redeneren gebruiken. Je kon beredeneren dat Gorbatsjov met een bezoek aan het Plein van de Hemelse Vrede de Chinese regering kwaad kon maken, wat de politieke verhoudingen zou kunnen beïnvloeden.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	4	6%
II	48	68%
III	14	20%
IV	5	7%
	71	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 93% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.